

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: АНАЛІЗ, ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Стратегічною метою реформування економіки України є створення соціально орієнтованої ринкової економіки, яка б на основі розвитку національного конкурентоспроможного виробництва забезпечила гідний рівень життя населення, добробут нації в цілому.

При цьому глобалізаційні та інтеграційні процеси ставлять нові вимоги до економічної політики, у тому числі і до конкурентної політики.

Цілями конкурентної політики держави є: реалізація потенційних можливостей економічної конкуренції; захист інтересів споживачів і суспільства в цілому від негативних наслідків монополізму і зловживання суб'єктами господарювання своєю ринковою владою; забезпечення оптимального балансу інтересів монопольних утворень і суспільства.

Отже, конкурентна політика, з одного боку, повинна враховувати і виконувати правила конкуренції, встановлені європейським і світовим співтовариством, а, з іншого – забезпечити підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі реалізації конкурентних переваг країни.

Аналіз публікацій. У ряді наукових праць аналізувалися інституціональні передумови конкуренції в Україні. У той же час відсутні дослідження чинників, які впливають на рейтинг конкурентоспроможності України у всесвітньому індексі конкурентоспроможності.

Метою статті є аналіз конкурентоспроможності України, визначення основних проблем та розгляд напрямків розвитку конкуренції в Україні.

Виклад основного матеріалу. На відміну від більшості країн з розвинутою ринковою економікою, для яких конкуренція є природним станом господарських відносин, Україні довелося пройти шлях від планово-адміністративної системи, що практично виключала повноцінні конкурентні відносини у сфері легального господарювання, до країни з ринковою економікою. Це передбачало й передбачає активну роль держави не лише в захисті, але й у створенні та розвитку конкуренції. Конкурентне середовище сформовано, зокрема, у торгівлі, на багатьох ринках агропромислового комплексу, легкої, харчової промисловості, машинобудування, будівництва, автомобільного транспорту, у фінансовій діяльності тощо.

На сьогодні уряд України в більшості випадків позбавлений об'єктивної інформації щодо ефективності національного конкурентного середовища в порівнянні з конкурентним середовищем інших країн. Інформаційна обмеженість урядових установ у поєднанні з відсутністю громадської

підтримки майже унеможливилює підвищення ефективності конкурентного середовища, що в кінцевому випадку позначається на добробуті суспільства. Тому уряд мусить залучити до аналізу національної антимонопольно-конкурентної політики певне коло фахівців.

Всесвітній економічний форум протягом багатьох років проводить дослідження конкурентоздатності країн. За підсумками своєї роботи Всесвітній економічний форум оприлюднює результати у спеціалізованому виданні “The Global Competitiveness Report. World Economic Forum” (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, Україна хронічно відстає від більшості країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається на периферії світових інноваційних систем і в результаті має низький рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності у порівнянні з країнами ЄС. Відповідно до індексу конкурентоспроможності, що розраховується Всесвітнім економічним форумом, Україна у 2006 р. посідала 78 місце серед 125 країн. Слід зазначити, що в оригіналі звіту 2005 р. Україна займала 84 місце із 117 країн. Таке зниження відбулося через просунення інших країн на вищі позиції за рахунок переходу до інноваційного суспільства, розбудови економіки, що ґрунтується на унікальних навичках та здібностях і креативних якостях людей, для яких висока кваліфікація стає головним виробничим ресурсом генерації, розповсюдженню та використанню наукових знань. Україна залишається сировинною країною із надзвичайно високою інертністю розбудови економіки та використання інновацій.

Таблиця 1

Всесвітній індекс конкурентоспроможності країн

Країна	Рік				
	2002	2003	2004	2005	2006
Україна	69	84	86	68	78
Росія	58	70	70	53	62
США	2	2	2	1	6
Польща	50	45	60	43	48
Румунія	67	75	63	67	68
Фінляндія	1	1	1	2	2
Загальна кількість країн	95	101	104	117	125

Джерело: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність 2002-2003, 2003-2004, 2004-2005, 2005-2006 рр.

Результати міжнародних порівнянь у розрізі широкого спектра економічних характеристик дає можливість оцінити, наскільки “несприятливе” середовище для праці та проживання людей в Україні. За результатами анкетування вітчизняних підприємців найбільш проблематичними факторами для ведення бізнесу в Україні є: система податкового регулювання, політична нестабільність (особливо у 2006 р.),

корупція, урядова нестабільність (адміністративні шоки) та ставки оподаткування (рис. 1).

Слід зазначити, що із 2006 р. ВЕФ суттєво змінив методику складання рейтингу, і тепер кількість чинників, які ураховують при оцінці конкурентоспроможності, значно збільшилася – з 35 до 90. Додатково оцінюються розвиненість інфраструктури і розвиток бізнесу, ефективність ринку праці, рівень здоров'я та якість освіти. Для оцінки загального рейтингу використовуються дев'ять субфакторів. Оцінка субфакторів конкурентоспроможності України надана на рис. 2.

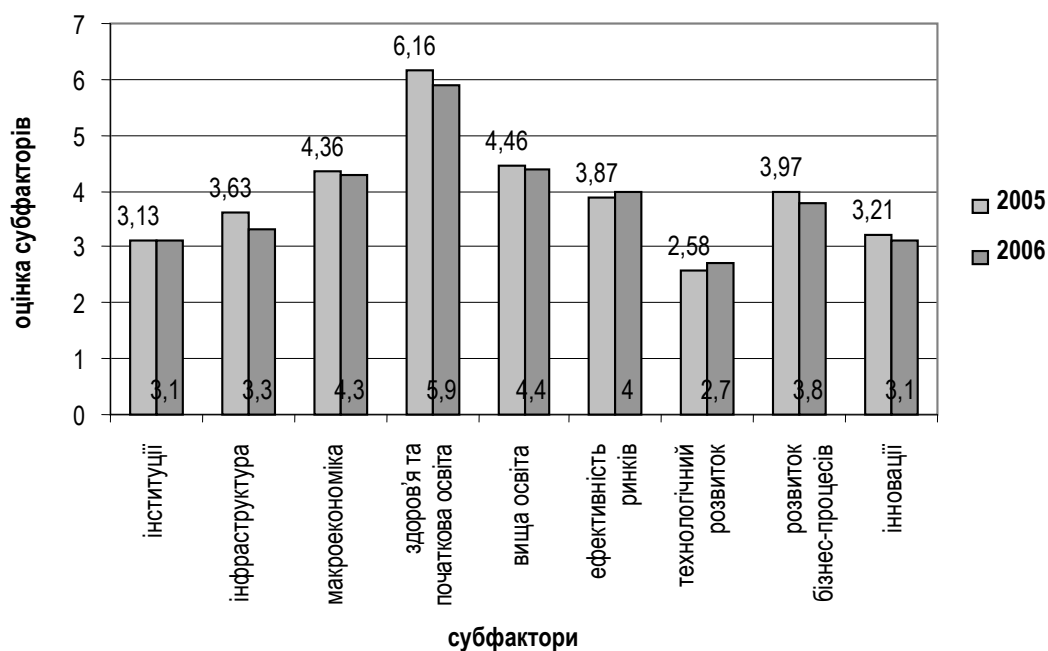

Рис. 1. Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу в Україні

Джерело: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність 2005-2006 рр.

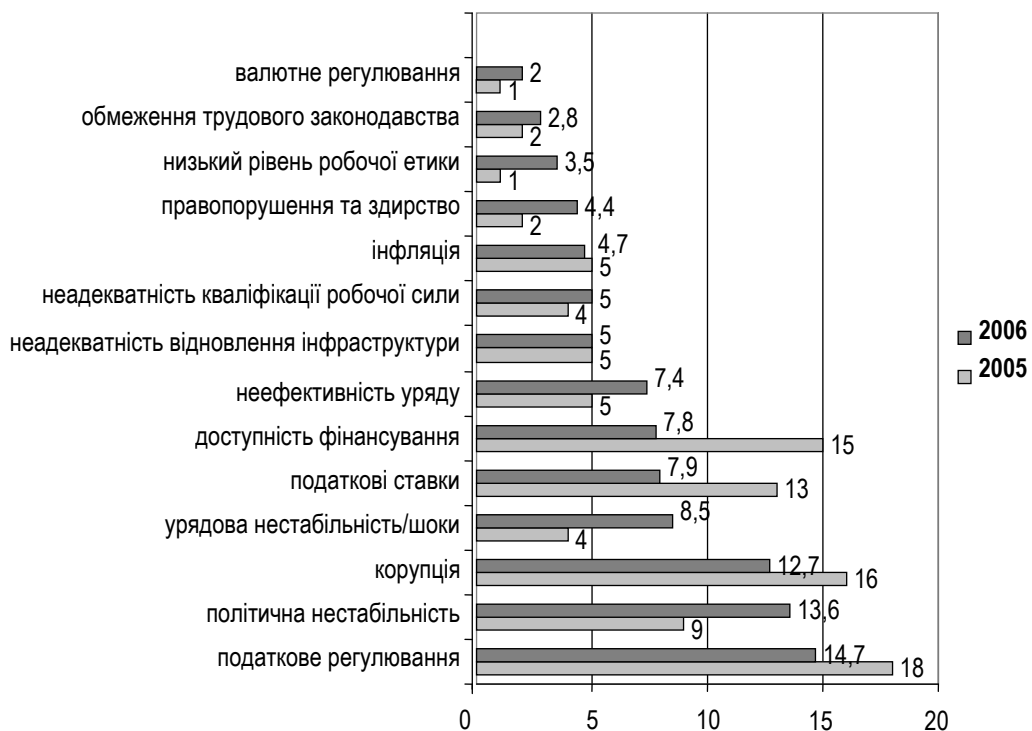

Рис. 2. Оцінка субфакторів конкурентоспроможності України
 Джерело: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність 2005-2006 рр.

Оцінки субфакторів свідчать, що серед фундаментальних факторів конкурентоспроможності найбільш відстаючими є якість державних інституцій та інфраструктура; серед факторів, що підсилюють ефективність – ефективність ринків та технологічний розвиток; серед факторів інноваційності – інновативність. Звідси – низька якість державних інституцій, відставання із розвитком людського капіталу стають чинником гальмування країни за технологічним та інноваційним розвитком. Як показує досвід найбільш конкурентоспроможних країн, на даний час саме нова якість держави, більш ефективний та відповідальний уряд є гарантом високої конкурентоспроможності економіки і вирішення проблем розвитку людського капіталу [3].

Розглянемо основні складові рейтингу конкурентоспроможності України (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг України за субфакторами рейтингу конкурентоспроможності

Основні субфактори	Рік	
	2005	2006
Базові чинники:		
- інституції	92	104
- інфраструктура	59	69
- макроекономіка	65	74
- здоров'я та початкова освіта	90	94
Чинники, які характеризують зростання ефективності економіки		
- вища освіта	41	48
- ефективність ринків	73	80
- технологічний розвиток	87	90
Інновативність:		
- розвиток бізнесу	68	76
- інновації	54	73
Кількість країн	117	125

Джерело: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність 2005-2006 рр.

Якщо розглянути складові рейтингу, то за станом макроекономічного середовища наша країна посідала 74 місце, ефективністю ринків і інновацій відповідно 80 і 73, а за якістю державних і суспільних інститутів – 104 місце. За цим показником нас випередили не тільки Молдова (101), Таджикистан (77), але й Уганда (100), Шрі-Ланка (82), Ефіопія (83), Нігерія (94), Камбоджа (95). Саме цей показник вплинув на зменшення рейтингу України [3].

Отже, якість влади і управління є головним чинником неконкурентоспроможності нашої країни і найбільшою мірою обумовлює наше відставання від розвинутих країн.

Ці фактори негативно позначаються і на розвитку конкурентних відносин. Проблема розглядалася в деяких роботах [1], але вплив інституціональних обмежень на конкуренцію з'ясовано далеко не повністю.

За результатами дослідження Світового банку в Україні потрібні реформи для удосконалення конкуренції. Значні прямі та приховані державні субсидії, а також втручання потужних бізнес-структур призводить до неоднакових умов для учасників ринку.

Висновки. Таким чином, у конкурентному секторі економіки основними завданнями конкурентної політики є підвищення конкурентоспроможності економіки України, включаючи скорочення критичних відставань країни за якістю державних інституцій, макроекономічного та підприємницького середовища, інноваційної складової розвитку, якості інфраструктури, а також гармонізація макропропорцій і підвищення технологічного рівня виробництва, що зорієнтовані на посилення адаптивності економіки до зовнішніх шоків і виведення країни на траєкторію стійкого динамічного зростання із ефективним використанням людського, виробничого і природного капіталу.

Список літератури

1. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики. – К.: Таксон, 2004. – 704 с.
2. Дідківська Л. Проблеми гармонізації антимонопольно-конкурентної політики з іншими напрямками економічної політики держави: методологічні та практичні аспекти // Конкуренція. – 2005. – № 3.
3. Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність // [www.Weforum.org/Global Competitiveness Report](http://www.Weforum.org/GlobalCompetitivenessReport).
4. Костусев О. Інституціональні фактори, що обмежують конкуренцію в Україні // Конкуренція. – 2005. – № 3. – С. 13-17.
5. Костусев О. Конкурентна політика в Україні. – К., 2004. – 310 с.
6. Костусев О., Пугачова М. Стан конкурентного середовища в економіці // Конкуренція. – 2004. – № 1.
7. Мороз В. Конкурентоспроможність України у відображенні рейтингів міжнародних організацій // Конкуренція. – 2005. – № 3.
8. Портер М. Міжнародна конкуренція: Пер. з англ. – М.: Міжнародні відносини, 1993. – 896 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М., 2000.

Отримано 14.05.2007